

A lokális múlt birtokbavétele a narratív emlékezési alakzatokban

Keszeg Vilmos (szerk.): Lokális történelmek. A lokális emlékezet alakzatai.

Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár 2015. 400 old. + 53 kép + CD melléklet (Emberk és kontextusok 12.)

A kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének oktatói és hallgatói által 2008-ban elindított *Emberk és kontextusok* sorozat 12. köteteként jelent meg 2015-ben a *Lokális történelmek. A lokális emlékezet alakzatai* című tanulmánykötet. A sorozat szerkesztői – dr. Keszeg Vilmos és dr. Szikszai Mária – a forrásközlő kötetek kiadásával elsősorban a társadalomkutatók, a népi életforma és a néphagyományok iránt érdeklődő olvasók figyelmére számítottak.

A jelen kötet szerkesztője, Keszeg Vilmos, a könyv hátsó borítólapján, a rá jellemző rendkívüli szakmaisággal, tömörséggel és precizitással foglalja össze és jelöli meg a kiadványban szereplő tanulmányok célját és tartalmát. A kötet szerkesztője egy jól átgondolt koncepció szerint állította sorrendbe az öt szerző hét írását. Vajda András és Keszeg Vilmos szerzők munkája mintegy keretként zárja közre a primer szövegeket is feltáró Nagy Réka, Fodor Attila és Kiss Lehel tollából származó esettanulmányokat. Az esetelemzések a lokális közösség perspektívájából olyan narratív emlékezési alakzatokat tárnak fel, melyek megszerkesztik és tárolják az adott közösség múltját. A kötet elméleti és módszertani keretének csúcsívén az a hat elemi végzett szilágybagosi Szabó Miklós helytörténet-író imperatívusza áll Nagy Réka gyűjtésében, mely szerint: „Mert nem lehet, hogy amelyeket láttunk és hallottunk, azokat ne szóljuk.” (ApCsel 4,20) (162. old.) Ez a kényszerítő erő irratja meg, sok más egyéb motiváció mellett, a lokális történelem változatos szövegtípusait, amelyek majd kihatnak az adott közösség identitására, önmeghatározására.

Vajda András bevezető tanulmánya, *A falutörténetek szerzői, forrásai, médiumai és a helyi*

kultúráról alkotott szemléletük már a kötet elején 11 alpontban tisztázza azokat az elméleti kérdésfelvetéseket, melyek a továbbiakban mankót, segítséget jelentenek a primer források sűrűjében való eligazodáshoz. Szakmai alázattal térképezi fel annak a tudós társaságnak a közösségét, amelynek a tagjai a téma ismerői; munkásságuk és a felhalmozott ismeretanyag biztosítja a megfelelő forráskritikát, valamint a további tudás megszerzésének irányát. A helyi történelem iránti érdeklődés korszakainak lajstromozása után arról is olvashatunk, hogy kik írnak és írhatnak falumonográfiát. Vajda András felhívja a figyelmet arra is, hogy a képzettség, a felkészültségből adódó hiányosságok, a forrásfeltárás, az adatgyűjtés egyenlenségei, a nyelvezet, az alkalmazott módszerek igen eltérő írói attitűdöket eredményezhetnek. Ezeket az írói habitusokat kategorizálni, bizonyos szempontok szerint tipizálni lehet. Nem elhanyagolható kérdés az sem, és nem kis tétje van annak, hogy végül kinek a nevét is őrzi a szöveg: a szerzőt-e vagy az adatközlőt?

Szintén Vajda András nevéhez fűződik a következő *20. századi lokális történelmek két Marosmenti településen* c. tanulmány. Ebben egy elméleti keret bevezetővel Marossárpatak és Sáromberke öt szerző összesen hat kéziratostörténelmét teszi közzé a hozzájuk tartozó elemzésekkel, 31 szakirodalmi műre való hivatkozással és a mintegy 50 lábjegyzettel együtt. Marossárpatakról három helytörténet született, melyből kettő Adorjáni Károly tanító munkája, a harmadik szerzője ismeretlen. Sáromberkéről szintén három szöveget tesz közzé: Mózes András teológiai professzor, Szabó Miklós történész és Berekméri D. István történelemtanár munkáit. Mózes András négykötetes munkájának közlésétől terjedelmi okok miatt eltekintett

a szerző. A tanulmányt táj- és jövevényszavak mutatójával, valamint helynévmutatóval egészítette ki. Ezek a kötet további tanulmányainál is ugyanúgy jelen vannak. A kötethez tartozó DVD-mellékletben kaptak helyet azok az adattárhoz tartozó szövegek, amelyek a helyszűke miatt kimaradtak a nyomtatott szövegrészekből.

A következő helytörténet Szabó Miklós szilágybagosi helyi specialista nevéhez fűződik; kéziratainak feldolgozását és értelmezését Nagy Réka teszi közzé a *Szabó Miklós és Szilágybagos lokális történelme* c. tanulmányában. Az autodidakta író, parasztköltő azt a múltat örökölte meg, azt a tudást rögzítette, „amelynek kiszorítása, felszámolása folyamatosan zajlott a hivatalosnak számító történetírásban” 1956 és 1960 között. Nagy Réka a következőket reflektál a különböző műfajokban megírt személyes történelemre, összefoglalva annak értékeit, funkcióit. Tanulmánya mellékleteként Szabó Miklós biográfiai adatait, kéziratainak jegyzékét, ezeknek átiratát fűzi: Szilágybagos Község és Egyház Történelme (1205–1960), A Szilágybagosi Református Anyaszentegyház 300 éves Történelme 1663-tól 1963-ig, a Vadgyümölcsök I–II–III. versesköteteiből szemelvényeket.

Fodor Attila korábbi kutatásai, több tanulmánya is Aranyosszékhez kapcsolódik. Ebben a kötetben megjelent gyűjtése szintén arról a vidékről, Aranyosrákosról származik, ahol Gombási János unitárius lelkész az egyházközség történetét az 1629-es évtől kezdődően 1968-ig kéziratban hátrahagyta *Az aranyosrákosi unitárius egyházközség története (1629–1968)* címmel. Az általában püspöki rendeletre vagy pályázatokra megírt egyházközségi monográfiák közül Fodor Attila a legterjedelmesebbet, a felhasznált források szempontjából a legpontosabbat választotta, a Gombási Jánosét. A teljes kézirat digitális változatban a DVD-mellékletben olvasható.

A továbbiakban a szásznyíresi születésű, magát népi költőnek és történelemkutatónak defineáló Kovács Mártonról olvashatunk. Kiss Lehel a *Kovács Márton szásznyíresi autodidakta költő és verses legendája* c. tanulmányában bemutatja a

„táltosi adottságú” költő élettörténetét, irodalmi munkásságát, illetve annak pályája ívelését művei felfedezése után. A baptista lelképásztor és levéltáros Kiss Lehel a bátorításával, az odafordulással is részese volt ennek az egyre gyümölcsözőbb költészetnek. Verseit életképekként, szerepversekként, episztolákként, elégiákként, paszkvillusokként egyaránt tipologizálni lehet. Kovács Márton, mint kiderült, nem törekedett hiteles történelem írására, hanem ő maga kreálta lehetséges történeteit, ahogy nevezte: regékben, mesékben, legendákban.

Kovács Mártonnal folytatva a sort Keszeg Vilmos interjúja (*Beszélgetés Kovács Mártonnal*) bevezetéseként rövid életrajzi keretben összefoglalja a népi költő olvasói és írói habitusát, motivációit, belső késztetéseit. Kovács Márton számára az írás identitásteremtő gesztus, valamint az emlékezés „elsősorban belső szükséglet”-ből ered. Keszeg Vilmos olyan kérdéseket tesz fel a vele való beszélgetés során, melyből kiderül, hogyan születik a vers lépésről lépésre, szinte nyomon követhető a gondolat csírájától a saját útját járó és külön életet élő felnőtt korú narratológiáig. Ezután következik az egyenként négysoros, 525 versszakból álló *Csaba és Benedek története (Bándó-völgyi rege)*.

A kötet záróakkordjaként Keszeg Vilmos *A történelmi emlékezet alakzatai: lokális történelmek* c. tanulmánya összegezi azokat a „kortárs eszmeáramlatokat”, amelyekben a népi emlékezetet, a népköltészet szerepét, az időt, az emlékezetet, a történelmet antropológiai megközelítésben is értelmezni tudjuk. A *longue durée*, az *histoire à soi* fogalmaknak bevezetésével új kontextusba és perspektívába helyezte el azokat a recens kutatásokat, amelyek a lokális emlékezet és lokális történelmek felé irányultak. A múlt letétbe helyezése és a történelem „házasítása” volt/van folyamatban, lett legyen szó toronygombiratókról, egyházmegyei, egyházkerületi, közigazgatási egységek vagy bármelyik település monográfiájáról. A nem kevesebb mint 110 szakirodalmi műre való hivatkozása a tudomány és a szakma iránti rendkívüli alázatot és elkötelezettséget példázza.

A kötet végén támpilléreként teszi kerek egészszé a vizuális formanyelv azt a kontextualizált és személyesen megélt történelmet, mely az 53 fekete-fehér képillusztrációban külső formát kap, alakot ölt. Az első 17 kép Sáromberkéhez és Marossárpatakhöz, 6 kép Szabó Miklós szilágybagosi történelmi helyi specialistához, 18 kép Gombási János unitárius lelkészhez, 13 kép Kovács Mártonhoz kötődik.

Keszeg Vilmos 1990-től a történetmondás antropológiájával új korszakot nyitott a népi kultúra feltérképezéséhez. Az alfabetizáció, az írásszokások, a „homo narrans” megrajzolása után a lokális emlékezet alakzatai új fejezetet jelentenek nemcsak a magyarság kultúrájának patrimonizálásához, de

új utakat is nyitnak a továbbgondoláshoz. A kötet szerzői is ilyen értelemben tették közkinccsé, birtokba vehetővé egy nagyon olvasmányos, élvezhető formában az általuk felfedezett helyi múltat, néhány lokális történelmet.

A könyvet az Erdélyi Múzeum-Egyesület adta ki 2015-ben; felelős kiadója Biró Annamária, lektorálta Jakab Albert Zsolt. A korrektúrát András Zselyke, tördelését Sütő Ferenc végezte. A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia és a Bethlen Gábor Alap támogatta.

Kicsi Noémi

Folyamatok, szövegek, események és ezek permutációi

Keszeg Vilmos (szerk.): Folyamatok, szövegek, események.

A kolozsvári Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola tanulmányai.

Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kvár 2014. 318 old. (Egyetemi Füzetek 21.)

2014-ben a Hungarológiai Tanulmányok Doktori Iskola doktorandusainak közös kiadványa jelent meg az Egyetemi Műhely Kiadó Egyetemi Füzetek sorozatában, majd folytatásaként 2015-ben és 2017-ben másik két kötet látott napvilágot. A sorozatban 21., 27. és 34.-ként megjelent három könyv a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem négy képzési irányját (irodalomtörténet, nyelvészet, zszurnalisztika és etnológia) magába foglaló doktori iskola tanulmánykötete, amely az iskola hallgatóinak kutatási területét, szemléletét, módszereit és eredményeit hivatott bemutatni. Több tanulmánykötethez hasonlóan a bemutatott témák sokszínűsége heterogén jelleget kölcsönöz a műnek, amely a fiatal szerzők kutatóvá válásának egy mozzanatát örökíti meg. Mindhárom egyetemi füzet felépítése azonos struktúrát követ, az első, terjedelmesebb részben a doktori iskola hallgatói

közlük munkáikat, a második részben az újonnan megvédett doktori disszertációk kivonata olvasható, majd a végén a szerzők néhány soros angol és román nyelvű bemutatása, valamint a tanulmányok rezüméje következik. A disszertációk kivonatai és szerzőik rövid bemutatása fontos adalékként szolgál a kolozsvári doktorképzés történetéhez.

A kiadványokban összesen 37 tanulmány szerepel, ezeket egészíti ki az első kötet bevezető tanulmánya, amelyben Péntek János, a doktori iskola volt vezetője, a kolozsvári egyetemi képzés és a doktori iskola történetét ismerteti. A dolgozatok szinte fele irodalomtörténeti és irodalmi témát dolgoz fel, tizenegy írás néprajzi kérdésekkel foglalkozik, míg zszurnalisztikai témáról öt tanulmány értekezik. A történeti és nyelvészeti témákat taglaló tanulmányok mennyisége elmarad a többi kérdéskör mellett. Összesen harmincnégy kutató